Vol. 1, Issue 3

“AKADEMIK BARDOSHLILIK” TUSHUNCHASINING MAZMUN-MOHIYATI VA TARKIBIY TUZILISHI

Kamoliddinova Mo‘mina Xusanboy qizi

Turon universiteti Pedagogika nazariyasi va tarixi yo‘nalishi 1 kurs magistratura talabasi

Ilmiy rahbar: Komilova Xurshida Toxirovna (PhD) professor

Annotatsiya. Maqolada “akademik bardoshlilik” (academic resilience) tushunchasining mazmun-mohiyati nazariy jihatdan tahlil qilingan. Rezilientlik nazariyasi hamda akademik bardoshlilikka oid xorijiy va rus tilidagi asosiy yondashuvlar qiyosiy o‘rganilgan. Tushunchaning akademik chidamlilik (academic buoyancy), hayotiy qat’iyat (hardiness), qat’iyatlilik (grit) va o‘z-o‘zini samarali deb bilish (self-efficacy) kabi yaqin tushunchalardan farqi asoslangan, o‘zbek tilida “akademik bardoshlilik” va “akademik chidamlilik” atamalarini farqlab qo‘llash taklif etilgan. Akademik bardoshlilikning motivatsion, kognitiv, emotsional-irodaviy va ijtimoiy-kommunikativ komponentlardan iborat tarkibiy modeli hamda ishchi ta’rifi ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar: akademik bardoshlilik, rezilientlik, akademik chidamlilik, o‘quv qiyinchiliklari, o‘z-o‘zini samarali deb bilish, qat’iyatlilik, tarkibiy model, o‘quvchi.

Аннотация. В статье теоретически анализируется сущность понятия «академическая резильентность» (academic resilience). Сравнительно рассмотрены теория резильентности и основные зарубежные и русскоязычные подходы к академической резильентности. Обосновано отличие понятия от близких конструктов – академической устойчивости (academic buoyancy), жизнестойкости (hardiness), упорства (grit) и самоэффективности (self-efficacy); предложено разграничить в узбекском языке термины «akademik bardoshlilik» и «akademik chidamlilik». Разработаны структурная модель академической резильентности,

включающая мотивационный, когнитивный, эмоционально-волевой и социально-коммуникативный компоненты, и рабочее определение понятия.

Ключевые слова: академическая резильентность, резильентность, академическая устойчивость, учебные трудности, самоэффективность, упорство, структурная модель, учащийся.

Abstract. The article provides a theoretical analysis of the concept of “academic resilience”. Resilience theory and the main foreign and Russian-language approaches to academic resilience are comparatively examined. The distinction between academic resilience and related constructs – academic buoyancy, hardiness, grit and self-efficacy – is substantiated, and distinguishing the Uzbek terms “akademik bardoshlilik” (academic resilience) and “akademik chidamlilik” (academic buoyancy) is proposed. A structural model of academic resilience comprising motivational, cognitive, emotional-volitional and social-communicative components and a working definition of the concept are developed.

Keywords: academic resilience, resilience, academic buoyancy, academic adversity, self-efficacy, grit, structural model, school students.

Kirish

Bugungi ta’lim tizimi o‘quvchidan nafaqat bilimlarni o‘zlashtirishni, balki o‘zgaruvchan va raqobatli muhitda o‘qishni davom ettira olishni ham talab qilmoqda. Har bir o‘quvchi past baho, nazorat ishidagi muvaffaqiyatsizlik, o‘quv yuklamasi, imtihon bosimi va ota-ona kutishlari kabi qiyinchiliklarga duch keladi. Bunday vaziyatlarda ayrim o‘quvchilar xatosidan xulosa chiqarib, yanada qat’iyat bilan harakat qiladi, boshqalari esa o‘qishga qiziqishini yo‘qotadi. Bu farq faqat qobiliyat yoki bilim darajasiga emas, balki shaxsning qiyinchilikka munosabati, o‘z holatini boshqara olishi va yordamdan foydalana bilishiga ham bog‘liq. Xorijiy fanda bu hodisa “akademik rezilientlik” (academic resilience) deb ataladi.

Mamlakatimizda ta’lim sifatini oshirish davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biridir. “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonun ta’lim sohasidagi davlat siyosatining asosiy prinsiplarini, jumladan, ta’lim ustuvorligining tan olinishini mustahkamlagan, Xalq ta’limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasida esa O‘zbekistonning PISA reytingida jahonning birinchi 30 ta mamlakati qatoriga kirishi maqsad qilingan. O‘zbekiston 2022-yilda PISA tadqiqotida ilk bor ishtirok etib, matematika bo‘yicha 364 ball (OECD mamlakatlarining o‘rtacha ko‘rsatkichi – 472), o‘qish savodxonligi bo‘yicha 336 ball (476) va tabiiy fanlar bo‘yicha 355 ball (485) to‘pladi. Bu ko‘rsatkichlar o‘quvchilarning katta qismi muvaffaqiyatsizlikka muntazam duch kelayotganini ko‘rsatadi. Shunday sharoitda o‘quvchining muvaffaqiyatsizlikdan keyin qayta urinishga tayyorligi, ya’ni akademik bardoshliligi, ta’lim sifatini oshirishning muhim psixologik-pedagogik omiliga aylanadi.

Biroq o‘zbek pedagogikasi va psixologiyasida mazkur hodisani ifodalovchi atamalar hali qaror topmagan: “bardoshlilik”, “chidamlilik”, “rezilientlik” so‘zlari ko‘pincha bir-birining o‘rnida qo‘llanadi, tushunchaning yagona ta’rifi va tarkibiy tuzilishi ishlab chiqilmagan. Bu esa akademik bardoshlilikni diagnostika qilish va rivojlantirishga qaratilgan amaliy tadqiqotlarni qiyinlashtiradi.

Tadqiqotning maqsadi – “akademik bardoshlilik” tushunchasining mazmun-mohiyatini aniqlash va tarkibiy tuzilishini nazariy jihatdan asoslash. Vazifalar: 1) mavjud ta’riflarni qiyosiy tahlil qilish; 2) tushunchani yaqin konstruktlardan farqlash va atamalarni aniqlashtirish; 3) komponentlar va ko‘rsatkichlarni ajratish; 4) ishchi ta’rifni ishlab chiqish.

Adabiyotlar tahlili

Rezilientlik muammosi XX asrning 70–80-yillarida rivojlanish psixologiyasida shakllandi. N. Garmezy xavf omillari ta’sirida ulg‘aygan bolalarning bir qismi muvaffaqiyatli rivojlanishini aniqlab, himoya omillarini o‘rganishga e’tibor qaratdi. M. Rutter rezilientlikni o‘zgarmas xususiyat emas, balki xavf ta’sirini yumshatuvchi himoya

mexanizmlari tizimi sifatida talqin qildi. S. Luthar va hammualliflari uni jiddiy qiyinchilik sharoitidagi ijobiy moslashuvni o‘z ichiga olgan dinamik jarayon deb ta’rifladi. A. Masten esa rezilientlik noyob qobiliyat emas, balki odatiy moslashuv tizimlari – munosabatlar, o‘zini boshqarish, motivatsiya – me’yorida ishlashining natijasi ekanini ko‘rsatib, uni “oddiy sehr” (ordinary magic) deb atadi. Demak, rezilientlikni ta’lim orqali maqsadli rivojlantirish mumkin.

Rezilientlik g‘oyasini ta’limga tatbiq etgan M. Wang, G. Haertel va H. Walberg uni noqulay muhitga qaramay maktabda va hayotning boshqa sohalarida muvaffaqiyatga erishish ehtimolining ortishi sifatida ta’riflab, o‘quvchining o‘z-o‘zini samarali deb bilishi, mustaqilligi kabi o‘zgartirish mumkin bo‘lgan omillarga e’tibor qaratdi. OECD ham ijtimoiy-iqtisodiy jihatdan noqulay oilalardan chiqqan, lekin PISA testlarida yuqori natija ko‘rsatgan o‘quvchilarni “rezilient” deb ataydi: OECD mamlakatlarida ular noqulay sharoitdagi tengdoshlarining taxminan 31 foizini tashkil etgan, ularning o‘ziga ishonchi va motivatsiyasi esa yuqoriroq bo‘lgan.

Akademik bardoshlilikni alohida konstrukt sifatida tizimli o‘rgangan A. Martin va H. Marsh uni o‘quv jarayonidagi muvaffaqiyatsizlik, qiyinchilik va bosimni samarali yengish qobiliyati sifatida ko‘rib chiqib, o‘rta maktab o‘quvchilari uchun olti bandli shkala taklif qildi. Uning asosiy bashoratchilari “5C” modeli nomini oldi: confidence (o‘ziga ishonch), coordination (rejalashtirish), commitment (qat’iyat), composure (xotirjamlik) va control (nazorat). Keyinroq mualliflar “akademik chidamlilik” (academic buoyancy) tushunchasini kiritib, uni maktab hayotiga xos odatiy qiyinchiliklarni – past baholar, bir vaqtga to‘g‘ri kelgan muddatlar, imtihon bosimi, murakkab vazifalarni – yengish qobiliyati sifatida ta’rifladi. Ularning ierarxik modeliga ko‘ra, akademik chidamlilik akademik bardoshlilik uchun zarur, ammo yetarli shart emas; akademik bardoshlilik esa surunkali o‘zlashtirmaslik, kuchli xavotir, maktabdan begonalashish kabi jiddiy qiyinchiliklarda namoyon bo‘ladi. Bu farq o‘rta maktab o‘quvchilari misolida empirik jihatdan tasdiqlangan.

S. Cassidy jarayonga yo‘naltirilgan yondashuvni taklif etdi: uning fikricha, bardoshlilik o‘quvchining o‘zi haqidagi umumiy fikrida emas, aniq qiyinchilikka beriladigan javobda namoyon bo‘ladi. ARS-30 shkalasida respondent akademik muvaffaqiyatsizlik tasvirlangan vaziyat matnini o‘qib, 30 ta bandga javob beradi. 532 nafar talaba ishtirokidagi tadqiqotda uch omil – qat’iyat (14 band), refleksiya va moslashuvchan yordam so‘rash (9 band), salbiy affekt va emotsional javob (7 band) – ajratilgan, umumiy ichki izchillik yuqori bo‘lgan (Kronbax alfa = 0,90).

Rus tilidagi adabiyotlarda yaqin hodisalar “жизнестойкость” va “жизнеспособность” tushunchalari orqali o‘rganiladi: D.A. Leontyev va E.I. Rasskazova S. Maddining hayotiy qat’iyat konsepsiyasini moslashtirgan, A.V. Maxnach inson va oilaning hayotiy qobiliyatini ijtimoiy-psixologik paradigma sifatida asoslagan. Biroq bu ishlarda rezilientlikning ta’limga xos ko‘rinishi alohida tahlil qilinmaydi. O‘zbek psixologlari ham yaqin masalalarni o‘rgangan. E.G’. G‘oziyev ontogenezda, jumladan, o‘smirlik davrida shaxs rivojlanishining psixologik qonuniyatlarini yoritgan. Z.I. Atamuratova esa hissiy zo‘riqish o‘smir o‘quvchilarning diqqati, tafakkuri va operativ xotirasiga salbiy ta’sir ko‘rsatib, o‘quv faoliyati samaradorligini pasaytirishini ko‘rsatgan. Biroq ko‘rib chiqilgan manbalarda “akademik bardoshlilik” yaxlit konstrukt sifatida kam tadqiq etilgan. Demak, maktab o‘quvchilari va o‘zbek ta’lim muhiti uchun tushunchaning aniq ta’rifi, atamalar tizimi va tarkibiy modeli hali ishlab chiqilmagan.

Tadqiqot metodologiyasi

Tadqiqot nazariy xususiyatga ega. Unda ingliz va rus tillaridagi asosiy manbalar, xalqaro tashkilotlar hisobotlari va O‘zbekiston Respublikasining me’yoriy-huquqiy hujjatlarini tizimli tahlil qilish, ta’riflarni qiyosiy va terminologik tahlil qilish, tizimli-strukturaviy yondashuv asosida komponentlarni ajratish, umumlashtirish va modellashtirish metodlaridan foydalanildi. Ta’riflar uch mezon bo‘yicha solishtirildi: asosiy urg‘u (natija, qobiliyat yoki jarayon), qiyinchilikning darajasi va pedagogik ta’sir orqali rivojlantirish mumkinligi.

Tahlil va natijalar

1. Ta’riflarning qiyosiy tahlili

Akademik bardoshlilikka berilgan asosiy ta’riflar 1-jadvalda umumlashtirildi.

1-jadval

“Akademik bardoshlilik” tushunchasiga berilgan ta’riflarning qiyosiy tahlili

Muallif, yil	Ta’rifning mazmuni	Asosiy urg‘u
M. Wang, G. Haertel, H. Walberg, 1994	Noqulay muhitga qaramay maktabda va hayotning boshqa sohalarida muvaffaqiyatga erishish ehtimolining ortishi	Natija
A. Martin, H. Marsh, 2006	O‘quv jarayonidagi muvaffaqiyatsizlik, qiyinchilik, noqulaylik va bosimni samarali yengish qobiliyati	Qobiliyat
A. Martin, H. Marsh, 2009; A. Martin, 2013	O‘quvchining ta’limdagi rivojlanishiga jiddiy xavf soluvchi o‘tkir yoki surunkali qiyinchiliklarni yengish	Qiyinchilik darajasi
S. Cassidy, 2016	Akademik qiyinchilikka beriladigan kognitiv-affektiv va xulqiy javoblar; ichki va tashqi resurslar yordamida ijobiy moslashish	Jarayon
OECD, 2011	Ijtimoiy-iqtisodiy jihatdan noqulay sharoitga qaramay yuqori ta’lim natijalariga erishish	Ijtimoiy kontekst

Tahlil uch yondashuvni ajratadi. Natijaviy yondashuvda (M. Wang va boshq., OECD) bardoshlilik xavf mavjud bo‘lganda erishilgan yuqori natija bilan belgilanadi, ammo natijaga olib kelgan ichki mexanizmlar ochilmaydi. Qobiliyat yondashuvida (A. Martin, H. Marsh) bardoshlilik qiyinchilikni yengish salohiyati sifatida qaraladi. Jarayon yondashuvida (S. Cassidy) o‘quvchining aniq qiyinchilik paytida qanday o‘ylashi, nimani his qilishi va qanday harakat qilishi o‘rganiladi. Maktab o‘quvchilariga nisbatan bu yondashuvlarni integratsiyalash maqsadga muvofiq: faqat natijaga tayanish past natijali, ammo o‘sib borayotgan o‘quvchini e’tibordan chetda qoldiradi, faqat qobiliyatga tayanish esa pedagogik ta’sir imkoniyatini toraytiradi. Shu sababli akademik bardoshlilikni qiyinchilikka beriladigan javobda namoyon bo‘ladigan va pedagogik ta’sir orqali rivojlantiriladigan integrativ shaxsiy sifat sifatida talqin qilamiz.

2. Terminologik masala: "bardoshlilik" va "chidamlilik"

"Resilience" so'zi lotincha "resilire" – "orqaga sakramoq, qaytmoq" fe'lidan kelib chiqqan. O'zbek tilida unga to'liq mos keladigan yagona so'z yo'q: "rezilientlik" o'qituvchi va ota-onalar uchun tushunarsiz, "chidamlilik" ko'proq tashqi ta'sirga dosh berish, sabr qilish ma'nosini anglatadi, "bardosh" esa dosh berish bilan birga sinmaslik va o'z yo'lida davom etish ma'nosini ham o'z ichiga oladi. Shu asosda **"akademik bardoshlilik"** (academic resilience) atamasini jiddiy va surunkali o'quv qiyinchiliklarini yengishga, **"akademik chidamlilik"** (academic buoyancy) atamasini esa kundalik qiyinchiliklarga dosh berishga nisbatan qo'llashni taklif qilamiz. Bu farqlash A. Martin va H. Marshning ierarxik modeliga mos keladi.

3. Akademik bardoshlilikni yaqin tushunchalardan farqlash

Akademik bardoshlilik bir qator yaqin konstruktlar bilan kesishadi, ammo ularning birortasi bilan ham aynan emas (2-jadval).

2-jadval

Akademik bardoshlilik va unga yaqin tushunchalar

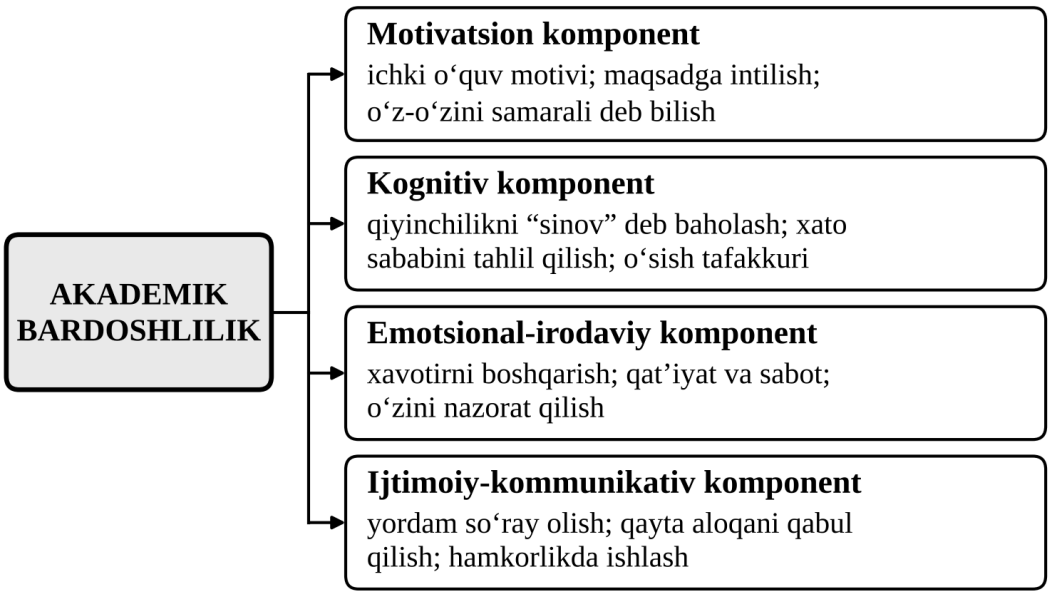
Tushuncha	Mazmuni	Akademik bardoshlilikdan farqi
Rezilientlik (resilience)	Hayotning turli sohalarida jiddiy qiyinchilik sharoitida ijobiy moslashuv	Umumiy tushuncha; akademik bardoshlilik uning ta'lim sohasidagi xususiy ko'rinishi
Akademik chidamlilik (academic buoyancy)	Kundalik o'quv qiyinchiliklarini muvaffaqiyatli yengish	Qiyinchilik darajasi past; akademik bardoshlilik uchun zarur, ammo yetarli emas
Hayotiy qat'iyat (hardiness)	Daxldorlik, nazorat va tavakkalga tayyorlikdan iborat shaxsiy dispozitsiya	Umumiy shaxs xususiyati; akademik bardoshlilik esa ta'lim kontekstiga bog'liq va rivojlantiriladi
Qat'iyatlilik (grit)	Uzoq muddatli maqsadlarga intilishda sabot va ehtiros	Akademik bardoshlilikning motivatsion-irodaviy jihatini tashkil etadi
O'z-o'zini samarali deb bilish (self-efficacy)	Muayyan faoliyatni muvaffaqiyatli bajara olishga ishonch	Bardoshlilikning ichki resursi va bashoratchisi, ammo bardoshlilikning o'zi emas

Demak, akademik bardoshlilik yaqin tushunchalarni o'z ichiga oladigan integrativ hodisadir: o'z-o'zini samarali deb bilish qiyin vazifaga kirishishga ishonch beradi,

qat’iyatlilik yo‘ldan qaytmaslikka undaydi, akademik chidamlilik kundalik muvaffaqiyatsizliklardan tez tiklanishni ta’minlaydi. S. Cassidy ham ARS-30 natijalari bilan o‘z-o‘zini samarali deb bilish o‘rtasida musbat, ammo to‘liq bo‘lmagan bog‘liqlikni qayd etgan. Jiddiy qiyinchilik sharoitida ushbu resurslarning muvofiq ishlashi akademik bardoshlilikni tashkil etadi.

4. Akademik bardoshlilikning tarkibiy tuzilishi

Tarkibiy tuzilishni aniqlashda S. Cassidy ajratgan uch omil, A. Martin va H. Marshning “5C” modeli hamda shaxs tuzilmasini tahlil qilishga tizimli yondashuvga tayanib, akademik bardoshlilikning to‘rt komponentli modeli ishlab chiqildi (1-rasm, 3-jadval).



1-rasm. Akademik bardoshlilikning tarkibiy modeli (muallif ishlanmasi)

3-jadval

Akademik bardoshlilik komponentlari, ularning mazmuni va ko‘rsatkichlari

Komponent	Mazmuni	Ko‘rsatkichlari	Nazariy asosi
Motivatsion	O‘qishga ichki undov, maqsadga intilish, o‘z kuchiga ishonch	ichki o‘quv motivi; uzoq muddatli maqsadning mavjudligi; o‘z-o‘zini samarali deb bilish	“5C”: confidence; A. Bandura; A. Duckworth
Kognitiv	Qiyinchilikni idrok etish va baholash, muvaffaqiyatsizlik sababini tahlil qilish	qiyinchilikni “sinov” sifatida baholash; muvaffaqiyatsizlikni o‘zgartirish mumkin bo‘lgan sabablar bilan izohlash; o‘qish usulini o‘zgartira olish; o‘sish tafakkuri	S. Cassidy: refleksiya; “5C”: control, coordination; C. Dweck
Emotsional-irodaviy	Salbiy his-tuyg‘ularni boshqarish va harakatni davom ettirish	xavotir va umidsizlikni boshqara olish; ishni oxiriga yetkazish; o‘zini nazorat qilish	S. Cassidy: qat’iyat, salbiy affekt; “5C”: composure, commitment
Ijtimoiy-kommunikativ	Qiyinchilikda tashqi resurslardan foydalanish	o‘qituvchi, tengdosh va ota-onadan yordam so‘ray olish; qayta aloqani qabul qilish; hamkorlikda ishlash	S. Cassidy: moslashuvchan yordam so‘rash; M. Wang va boshq.

Komponentlar tizim sifatida ishlaydi. Masalan, past baho olgan o‘quvchi avval xavotirini boshqarib, vaziyatdan qochmaydi (emotsional-irodaviy komponent), so‘ng muvaffaqiyatsizlikni “men qobiliyatsizman” deb emas, “yetarli tayyorlanmadim” deb izohlaydi (kognitiv), maqsadga ishonchini saqlaydi (motivatsion) va o‘qituvchidan yordam so‘raydi (ijtimoiy-kommunikativ). Bitta komponentning sustligi butun tizim samaradorligini pasaytiradi; A. Martin va H. Marsh tadqiqotida xavotir akademik bardoshlilik bilan eng kuchli salbiy bog‘langan omillardan biri bo‘lgani buni tasdiqlaydi. Har bir komponent o‘z vositalari bilan rivojlantiriladi: motivatsion – bosqichma-bosqich qiyinlashadigan topshiriqlar, kognitiv – xatolar tahlili va refleksiya, emotsional-irodaviy – “xavfsiz xato” muhiti, ijtimoiy-kommunikativ – hamkorlikda o‘qitish va qo‘llab-quvvatlovchi qayta aloqa orqali.

5. Akademik bardoshlilik darajalari

Komponentlarning namoyon bo‘lishiga ko‘ra uch daraja ajratiladi: **yuqori** – o‘quvchi qiyinchilikni sinov sifatida qabul qiladi, sababini tahlil qilib, o‘qish usulini o‘zgartiradi va zarur bo‘lsa yordam so‘raydi; **o‘rta** – kundalik qiyinchiliklarni yengadi, ammo takroriy muvaffaqiyatsizlikda motivatsiyasi pasayadi va kattalar ko‘magiga muhtoj bo‘ladi; **past** – qiyinchilikni tahdid deb biladi, muvaffaqiyatsizlikni qobiliyatsizligi bilan izohlaydi va qiyin vazifalardan qochadi. Darajalarni aniqlash uchun moslashtirilgan diagnostika vositalari (xususan, ARS-30) talab etiladi; bu keyingi tadqiqotimiz mavzusidir.

6. Tushunchaning ishchi ta’rifi

O‘tkazilgan tahlil asosida quyidagi ishchi ta’rifni taklif qilamiz: akademik bardoshlilik – o‘quvchining o‘quv faoliyatidagi jiddiy qiyinchilik, muvaffaqiyatsizlik va bosim sharoitida motivatsiyasini saqlab, salbiy his-tuyg‘ularini boshqarib, muvaffaqiyatsizlik sabablarini konstruktiv tahlil qilib va zarur yordamdan foydalangan holda o‘quv maqsadlariga erishishini ta’minlovchi, pedagogik ta’sir orqali rivojlantiriladigan integrativ shaxsiy sifat. Ushbu ta’rif natija, jarayon va qobiliyat yondashuvlarini birlashtiradi hamda modelning to‘rt komponentini qamrab oladi.

Xulosa va takliflar

O‘tkazilgan nazariy tahlil quyidagi xulosalarga kelish imkonini berdi:

1. Akademik bardoshlilik umumiy rezilientlikning ta’limdagi xususiy ko‘rinishi bo‘lib, natijaviy, qobiliyat va jarayon yondashuvlari doirasida o‘rganiladi; maktab o‘quvchilariga nisbatan ularni integratsiyalash maqsadga muvofiq.

2. Akademik bardoshlilik kundalik qiyinchiliklarga oid akademik chidamlilikdan qiyinchilik darajasi bilan farqlanadi; o‘zbek tilida bu ikki atamani farqlab qo‘llash chalkashlikning oldini oladi.

3. Akademik bardoshlilik hayotiy qat’iyat, qat’iyatlilik va o‘z-o‘zini samarali deb bilishni yaxlit tizimga birlashtiruvchi integrativ sifatdir.

4. Akademik bardoshlilik motivatsion, kognitiv, emotsional-irodaviy va ijtimoiy-kommunikativ komponentlardan iborat bo‘lib, ularning har biri aniq ko‘rsatkichlar orqali baholanadi va pedagogik vositalar yordamida rivojlantiriladi.

Takliflar: ARS-30 kabi xalqaro metodikalarni o‘zbek tiliga psixometrik moslashtirish; taklif etilgan model asosida umumta’lim maktablarida akademik bardoshlilikni rivojlantirishning pedagogik shart-sharoitlari va metodikasini ishlab chiqish; pedagoglar malakasini oshirish dasturlariga o‘quvchilarning muvaffaqiyatsizlikka munosabatini qo‘llab-quvvatlash bo‘yicha mavzularni kiritish.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasining “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni. 2020-yil 23-sentabr, O‘RQ-637-son // Qonunchilik ma’lumotlari milliy bazasi (lex.uz).
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi Farmoni. 2019-yil 29-aprel, PF-5712-son // Qonunchilik ma’lumotlari milliy bazasi (lex.uz).
3. Atamuratova Z.I. O‘quvchilarning o‘quv faoliyati samaradorligiga hissiy zo‘riqishning ta’siri muammosi va uning psixokorreksiyasi // Journal of Science-Innovative Research in Uzbekistan. – 2023. – Vol. 1, № 3. – B. 82–85.
4. G‘oziyev E.G’. Ontogenez psixologiyasi. – T.: Noshir, 2010.
5. Леонтьев Д.А., Рассказова Е.И. Тест жизнестойкости. – М.: Смысл, 2006.
6. Махнач А.В. Жизнеспособность человека и семьи: социально-психологическая парадигма. – М.: Институт психологии РАН, 2016.
7. Bandura A. Self-efficacy: The exercise of control. – New York: W.H. Freeman, 1997.
8. Cassidy S. The Academic Resilience Scale (ARS-30): A new multidimensional construct measure // Frontiers in Psychology. – 2016. – Vol. 7. – Article 1787.

9. Duckworth A.L., Peterson C., Matthews M.D., Kelly D.R. Grit: Perseverance and passion for long-term goals // Journal of Personality and Social Psychology. – 2007. – Vol. 92, № 6. – P. 1087–1101.
10. Dweck C.S. Mindset: The new psychology of success. – New York: Random House, 2006.
11. Garmezy N. Resiliency and vulnerability to adverse developmental outcomes associated with poverty // American Behavioral Scientist. – 1991. – Vol. 34, № 4. – P. 416–430.
12. Ismoilova N.Z. Characteristics of coping strategy in strengthening stress stability in students // Jurnal Psikologi. – 2025. – Vol. 2, № 3. – P. 1–10. – DOI: 10.47134/pjp.v2i3.3880.
13. Luthar S.S., Cicchetti D., Becker B. The construct of resilience: A critical evaluation and guidelines for future work // Child Development. – 2000. – Vol. 71, № 3. – P. 543–562.
14. Maddi S.R. Hardiness: An operationalization of existential courage // Journal of Humanistic Psychology. – 2004. – Vol. 44, № 3. – P. 279–298.
15. Martin A.J. Academic buoyancy and academic resilience: Exploring ‘everyday’ and ‘classic’ resilience in the face of academic adversity // School Psychology International. – 2013. – Vol. 34, № 5. – P. 488–500.
16. Martin A.J., Colmar S.H., Davey L.A., Marsh H.W. Longitudinal modelling of academic buoyancy and motivation: Do the ‘5Cs’ hold up over time? // British Journal of Educational Psychology. – 2010. – Vol. 80, № 3. – P. 473–496.
17. Martin A.J., Marsh H.W. Academic resilience and its psychological and educational correlates: A construct validity approach // Psychology in the Schools. – 2006. – Vol. 43, № 3. – P. 267–281.

18. Martin A.J., Marsh H.W. Academic buoyancy: Towards an understanding of students' everyday academic resilience // Journal of School Psychology. – 2008. – Vol. 46, № 1. – P. 53–83.

19. Martin A.J., Marsh H.W. Academic resilience and academic buoyancy: Multidimensional and hierarchical conceptual framing of causes, correlates and cognate constructs // Oxford Review of Education. – 2009. – Vol. 35, № 3. – P. 353–370.

20. Masten A.S. Ordinary magic: Resilience processes in development // American Psychologist. – 2001. – Vol. 56, № 3. – P. 227–238.

21. OECD. Against the Odds: Disadvantaged Students Who Succeed in School. – Paris: OECD Publishing, 2011. – 200 p.

22. OECD. PISA 2022 Results (Volume I and II) – Country Notes: Uzbekistan. – Paris: OECD Publishing, 2023.